

*В. І. Кравченко,
д. е. н., професор, заслужений економіст України, президент,
Міжнародний інститут фінансів*

ФІНАНСИ УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ І ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ

*V. Kravchenko,
Doctor of Economics Sciences, Professor, The Honourable Economist of Ukraine
The President of International Institute of Finance*

FINANCE OF UKRAINE: MODERN CHALLENGES AND PROBLEMS OF DEVELOPMENT

У статті розглядається структура фінансів України та їх динаміка в сучасних умовах. Проаналізовано сутність перехідного періоду в світовій економіці та вплив цих процесів на національні фінанси, фінансову систему України.

This article considers the structure and dynamics of the finance of Ukraine at the present stage. Specific characteristics of the transition period in world economics and impact of these processes to the national finance and financial system of Ukraine have been analyzed.

Ключові слова: фінанси України, державні фінанси, корпоративні фінанси, місцеві фінанси, фінанси домашніх господарств, фінанси неприбуткових організацій, світова економіка, глобальна економічна криза, світовий економічний цикл, технологічний уклад.

Key words: finance of Ukraine, government finance, finance of corporate sector, municipal finance, finance of households, finance of non-profitable organizations, world economics, global economics crisis, world economical cycle, tenor of technology.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Фінанси України нині розвиваються в умовах великих ризиків, обумовлених глобальною економічною кризою, новою епохою в розвитку світової економіки, а також гострими проблемами національного виробництва. Виклики, які постали перед Україною, визначають потребу модернізації її фінансів, фінансової стабілізації як домінуючого вектору подальшого розвитку в умовах наростання міжнародної конкуренції та боротьби за виживання.

ОСТАННІ ПУБЛІКАЦІЇ І ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Проблеми розвитку фінансів України досліджуються вченими і гостро обговорюються у суспільстві. Теоретичні і прикладні аспекти розвитку фінансів, глибоко досліджені і викладені у класичному, всесвітньо відомому довіднику Чарльза Вулфела "Енциклопедія банківської справи і фінансів" [1], надрукованому у 2000 році. Широке коло питань фінансової політики та фінансів достатньо глибоко досліджені колективом авторів під загальною редакцією А.Г. Грязнової у "Фінансово-кредитному енциклопедичному словнику" [2], що опублікований у 2002 році.

Досить професійно викладені питання розвитку фінансів у підручнику "Теорія фінансів" [3] за загальною редакцією українських вчених В.М. Федосова та С.І. Юрія, який надруковано у 2010 році.

Стан розвитку національних фінансів, фінансових систем багатьох країн фахово викладений Н.Г. Вовченко та К.Ф. Кочмолою у книзі "Фінансові системи зарубіжних країн" [4]. У багатьох публікаціях розглядаються питання розвитку світової економіки та світової фінансової кризи [5].

Проте проблеми забезпечення стійкого розвитку фінансів України як держави, шляхи і можливості їх стабілізації в умовах гострих викликів глобальної економічної кризи залишаються дослідженими і розробленими дуже слабо. Не визначеним залишається і сутність такої категорії, як "фінанси України".

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою зазначеної публікації є аналіз структури та стану фінансів України у сучасних умовах, визначення основних шляхів розв'язання проблем їх розвитку, зокрема, забезпечення їх модернізації та стійкості.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сучасна епоха, яку називають "ною епохою", змінює геополітичну і економічну картину світу. Генеральний секретар ООН Пан Гі Мун нещодавно відзначив, що "людство стоїть на порозі нової ери" [6]. Він зазначив, що почався великий перехідний період, а світова економіка переживає глобальну перебудову. У найближчі 20 років потреби у продовольстві на землі зростуть на 50%, у воді — на 35%, електроенергії — на 45%. Ознаками нової картини світу стають зміна центрів та лідерів економічного розвитку. Центром і лідером економічного розвитку стає Азійсько-Тихоокеанський район світу. Постало питання щодо лідерства Європи. За словами колишнього Прем'єр-Міністра Великобританії Гордона Брауна, проголошеними у дискусії "Майбутнє світової економіки і фінансової системи" на "Форумі Росія-2012": "частково проблеми Європи пояснюються зниженням конкурентної здатності у глобальному масштабі". Геополітичні зміни у світі відбуваються на фоні великих економічних трансформацій. Провідні країни переходять до нового світового економічного циклу. Природу нового світового економічного циклу ще до кінця не пояснено. Проте теоретичні аспекти цієї проблеми, безумовно, пов'язані з теорією великих циклів (хвиль великих циклів) російського і радянського економіста Миколи Кондратьєва (1892—1938) [7], жертви репресій 30-х років. Окремі економісти стверджують, що нині завершується п'ятий цикл розвитку відповідно до теорії великих хвиль (початок 80-х років ХХ століття — 2015—2020 роки). Надалі світ вступає у шостий цикл розвитку за прогнозом (2015—2060 роки). Є різні версії його сутності та характеристики. Можливо — це впровадження NBIC технологій, тобто конвертація папо, bio, info і cogno технологій. Іншими словами, це конвертація чотирьох фундаментальних галузей, зокрема, нанотехнологій, біотехнологій, інформаційної технології і когнітивної технології. Це, можливо, гіпотетичне настання моменту технологічної сингулярності в межах 30-х років ХХІ століття, після чого технічний прогрес стане надзвичайно швидким і малодоступним для розуміння.

Опис нового світового економічного циклу має бути доповнений також теоретичними положеннями про технологічні уклади. Теорія технологічного укладу інтенсивно розробляється, зокрема, у Російській Федерації. Згідно цієї теорії світ нині переходить до нового, так званого шостого, технологічного укладу (перше десятиліття ХХІ століття — середина ХХІ століття). Основою цього укладу за прогнозом стане впровадження технологій наноелектроніки, молекулярної і нанофотоніки, наноматеріалів і наноструктурованих покриттів, нанобіотехнологій, наносистемної техніки, кліткових технологій. Очікується різке зменшення енергоємності і матеріаломісткості продукції, конструювання матеріалів і організмів з наперед запрограмованими даними і якими.

Перехід до нової епохи розвитку світової економіки супроводжується різким подорожчанням ресурсів, загостренням боротьби за них, негативним впливом на реальний сектор фінансiалiзацiї, глобальною фiнaнcoвою нестабiльнiстю, наростанням боргiв, появою нових мiждержавних утворень типу Група 20 і переходу до них важливих функцiй регулювання розвитку свiту. Становлення цiєї епохи також супроводжується глобальною економічною і фінансовою кризою, яка докорінно змінює ситуацію у світовій економіці та в окремих країнах.

Формування життєздатної і конкурентоспроможної моделі фінансів України стає таким чином не лише теоретичною проблемою, а й невідкладним прагматичним і практичним завданням.

Спочатку коротко про категорії і поняття. Категорія "фінанси України" має використовуватися не лише в

публіцистичному і політичному контекстах. Це важлива макроекономічна категорія.

Фінанси України — це система економічних і правових відносин щодо формування, розподілу, перерозподілу і використання фондів грошових ресурсів домогосподарствами, суб'єктами корпоративного сектора, державою та органами місцевого самоврядування, а також іншими агентами у межах державної території країни. Основними складовими у структурі фондів грошових ресурсів, які узагальнюються поняттям "фінанси України", є фонди грошових ресурсів, що належать державі, місцевим органам влади, господарським структурам, домашнім господарствам, неприбутковим організаціям та політичним партіям, страховим фондам.

Крім того, до фінансів України відноситься державний та банківський кредит, податки і збори, платежі до спеціальних цільових фондів, страхові внески, платежі до фондів міжнародних організацій та мiждержавних утворень.

За своїм призначенням фінанси України поділяються на публічні фінанси, приватні фінанси, фінанси неприбуткового сектора та частково міжнародні фінанси.

До публічних фінансів України відносяться державні фінанси, місцеві фінанси, фінанси політичних партій, державний кредит, податки і збори, платежі до державних спеціальних цільових фондів, державні страхові фонди, страхові внески за державним страхуванням.

До приватних фінансів належать корпоративні фінанси, фінанси домашніх господарств, банківський кредит, приватні страхові фонди та страхові внески.

До фінансів неприбуткового сектора належать фінанси різноманітних неприбуткових та професійних організацій, створених як фізичними, так і юридичними особами.

Розвиток та інституціоналізація окремих ланок, які належать до фінансів України, відбувається під впливом багатьох чинників, зокрема, економічних, соціальних, політичних, історичних та національних. Як наслідок, фінанси України мають свої особливості і значною мірою відрізняються від фінансів інших країн, включаючи і країни, які є сусідами нашої держави.

Розглянемо проблеми розвитку найбільш важливих сегментів фінансів України у контексті особливостей нинішнього етапу розвитку країни та нових викликів світової економіки, перехідного етапу в її еволюції. Мова піде про такі елементи державних фінансів України, як державний бюджет України, Пенсійний фонд України, державний борг, золотовалютні резерви.

Проаналізуємо також проблеми розвитку найбільш важливого сегмента місцевих фінансів — місцевих бюджетів. Окреслимо основні аспекти розвитку корпоративних фінансів та фінансів домашніх господарств України.

Однією із найбільш гострих проблем нині в Україні є забезпечення стабільності функціонування державних фінансів та їх модернізація. У першу чергу це стосується збільшення обсягів державного бюджету України, забезпечення його виконання, зменшення обсягів дефіциту бюджету, бюджетного фінансування стратегічних інвестиційних проектів.

Державний бюджет України залишається недостатнім за обсягами для виконання тих функцій, які покладені на державу Конституцією України. Базовою причиною цього є низькі обсяги виробництва ВВП у країні. У 2012 році воно становило 1 трл. 408,9 млрд гривень у номінальному виразі. Рівень виробництва ВВП в Україні складає менше 70 процентів від показника його виробництва у 1991 році. Фактично в Україні нині виробляється за обсягами такий ВВП, як на початку 80-х років ХХ століття.

Обсяги виробництва ВВП в Україні суттєво менші, ніж в сусідніх країнах, зокрема, у Польщі. ВВП Польщі, яка має населення чисельністю 38,2 млн чоловік, у 2012 році склав 524,8 млрд дол. США, або 4,2 трлн гривень. Це в три рази більше, ніж в Україні.

Державний бюджет України на 2012 рік за доходами був затверджений у сумі 366 млрд 621,7 млн грн, за видатками — у сумі 391 млрд 810,1 млн грн. Граничний обсяг дефіциту державного бюджету був затверджений у обсязі 25 млрд 129,5 млн грн. Для порівняння — державний бюджет Польщі на 2012 рік за доходами був затверджений у обсязі 95 млрд дол. США (760 млрд грн.), за видатками — 106 млрд дол. США (848 млрд грн.). Дефіцит бюджету був визначений у обсязі 11 млрд дол. США (88 млрд грн.).

Виконання основних доходних і видаткових статей державного бюджету у 2012 році було забезпечено за рахунок різкого зростання його дефіциту. Дефіцит державного бюджету України у 2012 році зріс у порівнянні з 2011 роком у 2,3 рази, а його загального фонду — у 2,5 рази.

Загальний обсяг дефіциту бюджету склав 53 млрд 387,4 млн гривень при затвердженому Законом показнику у обсязі 25 млрд 129,5 млн гривень.

Доходи Державного бюджету України на 2013 рік Законом затверджені у обсязі 363 млрд 084 млн гривень. Це менший показник, ніж було передбачено у бюджеті на 2012 рік. Видатки держбюджету на 2013 рік затверджені у обсязі 412 млрд 368 млн грн. Граничний обсяг дефіциту держбюджету затверджений у обсязі 50 млрд 584 млн гривень.

Нарощування обсягів державного бюджету України залишається для України стратегічно важливим завданням. Це неможливе без створення сприятливого клімату для розвитку економіки, її зростання темпами не меншими, ніж 5—6 процентів на рік, стимулювання підприємницької діяльності, спрощення оподаткування. Необхідна докорінна раціоналізація видатків держбюджету. Гострою залишається проблема подолання тенденції наростання дефіциту держбюджету та його фінансування.

Серйозні зміни потребує система управління державними фінансами. Має бути підвищена ефективність цього управління, подальший розвиток системи середньострокового бюджетного прогнозування, програмно-цільового методу, забезпечення своєчасного відшкодування державою ПДВ, запровадження системи зовнішнього незалежного аудиту бюджетних доходів згідно із міжнародними стандартами, створення дієвої системи надання державної допомоги суб'єктам господарювання, удосконалення системи державних закупівель, розширення повноважень Рахункової палати в частині здійснення контролю за дохідною частиною державного бюджету, а також за надходженням і використанням коштів місцевих бюджетів, запровадження дієвого механізму управління державним боргом, сприяння сталості законодавства, яке визначає статус Антимонопольного комітету як незалежного органу оскарження у сфері державних закупівель, спрощення доступу громадськості до інформації з питань бюджету, запобігання корупції у сферах використання державного майна і бюджетних коштів.

Ці та інші завдання щодо розвитку системи управління державними фінансами визначені на 2012—2017 роки Концепцією розвитку системи управління державними фінансами, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 вересня 2012 року № 633-р. [8].

Важливим завданням щодо модернізації управління державними фінансами є підвищення ефективності боргової політики. В Україні продовжує зростати державний та гарантований державою борг, а також валовий зовнішній борг країни.

Загальний обсяг державного та гарантованого державою боргу України зріс із 88 млрд 745 млн гривень

станом на кінець 2007 року до 516 млрд 405 млн гривень станом на 31 грудня 2012 року. Зростання склало 5,82 раза. Прямий державний борг на цей період склав 399 млрд 112 млн гривень, гарантований державою борг — 117 млрд 292 млн гривень.

Станом на 28 лютого 2013 року державний та гарантований державою борг України склав 531 млрд 925,9 млн гривень. Державний борг досяг 419 млрд 171,6 млн гривень.

У структурі державного та гарантованого державою боргу 57,3 процента припадає на зовнішній борг.

Україна продовжує нарощувати запозичення. У 2013 році планується їх здійснення на суму 135,5 млрд гривень.

Необхідно змінити політику запозичень, підвищити їх ефективність. Слід максимально можливо переорієнтуватися із зовнішніх запозичень на внутрішні. Необхідно нарощувати частку запозичень фізичними особами. Одне із завдань, яке ставить перед собою Міністерство фінансів України, збільшити частку таких запозичень у 5 разів і довести її до 10 процентів.

Україна має великий валовий зовнішній борг і він продовжує збільшуватися. Цей борг складається із боргу сектора державного управління, боргу банків та інших фінансових установ, боргу суб'єктів господарювання та інших суб'єктів. За 2012 рік валовий зовнішній борг України збільшився на 8,81 млрд дол, або на 7 процентів. Станом на 1 січня 2013 року цей борг досяг обсягу 135 млрд 49 млн дол. США. Зокрема, борг сектора держуправління складає 27 млрд 333 млн дол, органів грошово-кредитного регулювання — 4,85 млрд дол., борг банків — 21 млрд 553 млн дол. Борг інших суб'єктів господарювання складає 72 млрд 417 млн доларів.

Політика валового зовнішнього запозичення має бути оптимізована і переорієнтована на джерела дешевих ресурсів, у тому числі і за рахунок коштів міжнародних організацій.

Сьогодні проблеми стоять перед країною в частині формування загальнодержавних обов'язкових фондів, зокрема, Пенсійного фонду України.

Пенсійний фонд України має великий дефіцит ресурсів і спирається на значну підтримку за рахунок коштів державного бюджету. У 2011 році доходи Пенсійного фонду України склали 197,5 млрд грн. З них власні — 139,05 млрд грн. Видатки фонду склали 210,7 млрд грн.

У 2012 році доходи Пенсійного фонду України склали 222,6 млрд гривень. З них власні 158 млрд гривень. Видатки фонду склали 233,7 млрд гривень. На 2013 рік його доходи затверджені в сумі 230,3 млрд гривень. З них власні — 168,6 млрд гривень.

Видатки Пенсійного фонду України на 2013 рік затверджені в сумі 252,1 млрд гривень. Дефіцит бюджету Фонду складає на 2013 рік суму обсягом 21,8 млрд грн. У доходах Фонду кошти держбюджету складуть 61 млрд 470 млн грн.

Одним із першочергових завдань, яке необхідно вирішити, є подолання дефіциту Пенсійного фонду України та збільшення його власних доходів. Цим цілям має слугувати зростання економіки, добробуту людей, детінізація заробітної плати, реальна, широкомасштабна, справедлива пенсійна реформа.

Потрібно покласти край зростанню трансфертів із державного бюджету України Пенсійному фонду. Якщо у 2003 році вони дорівнювали нулю, у 2004 році склали 5,884 млрд грн, то у бюджеті Фонду на 2013 рік заплановані обсягом 61 млрд 470 млн грн.

Лише економічне зростання може покласти край негативній тенденції випереджаючого зростання видатків Пенсійного фонду України у порівнянні із видатками державного бюджету України.

У 2013 році за ухваленими актами видатки Пенсійного фонду України складуть 61,12 процента видатків

державного бюджету України. У 2004 році цей показник складав 50,1 процента.

Важливим чинником фінансового стану країни є обсяги її резервів, зокрема, золотовалютних. Глобальна фінансова криза, тенденції до дестабілізації курсу національної грошової одиниці негативно вплинули на рівень золотовалютних резервів України. Протягом 2012 року мало місце скорочення золотовалютних резервів країни. За рік ці резерви скоротилися на 7 млрд 248,2 млн дол, або на 22,8 процента. Резерви зменшилися із 31 млрд 794,6 млн дол. до 24 млрд 546,2 млн дол. Для порівняння зазначимо, що у сусідній Польщі станом на кінець першого кварталу 2013 року золотовалютні резерви склали 108,9 млрд дол. США.

Скорочення золотовалютних резервів країни мало місце і в 2011 році. Нинішній рівень золотовалютних резервів є меншим ніж у 2009 році.

Критичним для економіки країни вважається обсяг резервів, який дорівнює обсягу імпорту протягом трьох місяців. Це для України в межах 30 млрд доларів. Основними факторами, які призвели до скорочення золотовалютних резервів є негативне сальдо платіжного балансу України, особливо в частині дефіциту зовнішньої торгівлі товарами, високі ціни на імпортні енергоресурси, скорочення іноземних інвестицій і валютних переказів від трудових емігрантів, фактори ажіотажного внутрішнього попиту на валюту.

Хоча з початку 2013 року золотовалютні резерви країни невеликими темпами зростають, проблема їх нагромадження залишається однією із найбільш гострих. З цих позицій слід розглядати і переговори щодо відновлення активної співпраці з МВФ.

Важливу роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку територій і країни в цілому відіграють місцеві фінанси. У першу чергу, мова йде про такий структурний елемент цих фінансів, як місцеві бюджети.

Дискусія про зміцнення місцевих фінансів, місцевих бюджетів в Україні йде з початку 90-х років ХХ століття. Автору неодноразово доводилося брати в ній участь, зокрема, в одній із статей під афористичною назвою: "Місцеві фінанси співають романси".

Останніми роками зроблені кроки щодо створення умов для покращення ситуації в місцевих фінансах. Це стосується ухвалення Бюджетного кодексу, спроб впровадження більш справедливих міжбюджетних відносин, утворення у 2011 році Державного фонду регіонального розвитку, певного зміцнення власної дохідної бази органів місцевого самоврядування.

Нині в Україні в черговий раз обговорюється Концепція реформування місцевого самоврядування. Хід її обговорення засвідчує про те, що стан місцевих фінансів, місцевих бюджетів залишається складним. З 12 тисяч 87 місцевих бюджетів майже 5420 дотаційні на 70 процентів. Близько 500 громад на 90 процентів утримуються за рахунок коштів державного бюджету. Понад 4800 громад нараховують менше однієї тисячі осіб, а 1130 — менше 500 осіб. У багатьох громадах немає бюджетних установ, комунальних підприємств. Слабка власна доходна база місцевих бюджетів. У структурі повноважень органів місцевого самоврядування домінують делеговані повноваження органів виконавчої влади та трансфертні джерела доходів із державного бюджету щодо їх фінансування.

Фактично декларацією у більшості місцевих органів влади залишаються інвестиційні бюджети. Місцева інфраструктура хронічно недофінансовується і в багатьох населених пунктах занепадає. Малодієвим залишається Державний фонд регіонального розвитку. Слабкі його фінансові можливості. За Бюджетним кодексом України у Фонді акумулюється не менше 2,5 процента обсягів видатків загального фонду державного бюджету. Обсяг Фонду у складі державного бюджету України на 2013 рік складає 1,3 млрд грн.

Оздоровлення і зміцнення місцевих фінансів, місцевих бюджетів можливе лише за умови укрупнення територіальних громад, зміцнення їх власної доходної бази, розвитку економіки територій. У країні давно нагріла потреба проведення продуманої реформи адміністративно-територіального устрою.

Велику роль у фінансовій системі країни відіграють корпоративні фінанси.

Це фінанси різноманітних суб'єктів господарювання, що належать до державної, комунальної та приватної форм власності. Це також суб'єкти господарювання із змішаними формами власності, транснаціональні корпорації та інші господарські утворення, де засновниками є міжнародні об'єднання держав та місцевих органів влади.

Корпоративний сектор економіки України включає до свого складу суб'єкти господарювання різноманітних організаційно-правових форм господарювання та правового статусу. Відповідно до Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України (ЄДРПОУ) станом на 1 березня 2013 року в країні нараховувалося 1 млн 346 тис. 186 суб'єктів [9] різноманітних організаційно-правових форм господарювання.

Найбільша група таких суб'єктів складається із товариств з обмеженою відповідальністю. Їх нараховувалося 492 тисячі 679. Приватних підприємств в Україні 279 тисяч 983, фермерських господарств — 49 тисяч 181, акціонерних товариств — 25 тисяч 408, кооперативів — 33 тисячі 505.

Крім того, до складу корпоративного сектора України входять державні, казенні та комунальні підприємства, іноземні підприємства, підприємства об'єднань громадян, споживчої кооперації, товариства з додатковою відповідальністю, повні та комендантські товариства, корпорації, консорціуми, концерни та інші об'єднання юридичних осіб, товарні біржі, кредитні спілки, споживчі товариства, недержавні пенсійні фонди тощо.

За правовим статусом станом на 1 березня 2013 року 1 млн 291 тис. 646 суб'єктів мали статус юридичної особи, 54 тис. 540 були без статусу юридичної особи [10]. Найбільше суб'єктів зі статусом юридичної особи в м. Києві — 270683. У Дніпропетровській області їх понад 105082, Донецькій — 96394, Одеській — 78755, Харківській — 78732, Львівській — 68509. Є регіони із невеликою кількістю таких суб'єктів. У Севастополі їх 15727, Чернівецькій області — 17699, Сумській області — 20542.

Протягом періоду 1991—2013 років кількість суб'єктів корпоративного сектора в Україні зростає і змінюється їх організаційно-правові форми. Корпоративний сектор економіки України залишається застарілим, не модернізованим. Слабкі його конкурентні можливості у сучасних умовах розвитку світової економіки. Більшість суб'єктів господарювання у цьому секторі використовує матеріально-технічну базу, яка була створена у 30—50 роках ХХ століття. Лише частина суб'єктів господарювання використовують виробничі потужності, створені у 60—80 роках минулого століття. Якщо врахувати грандіозні процеси деіндустріалізації негативного характеру, які мали місце протягом останніх 20—25 років, то нині перед корпоративним сектором України стоять складні завдання.

Одним із головних показників розвитку фінансів корпоративного сектора є фінансовий результат від звичайної діяльності підприємства до оподаткування. Динаміка цього показника в Україні така. У 2009 році корпоративний сектор (без банківської системи) отримав сукупний фінансовий результат у сумі мінус 42,4 млрд грн. У 2010 році цей показник склав 63,3 млрд грн, у 2011 році — 112,93 млрд грн. За перше півріччя 2012 року він становив 29 млрд 249 млн грн.

Важливим фінансовим показником ефективності діяльності корпоративного сектора є рентабельність. У корпоративному секторі України вона залишається низькою. У цілому по сектору за 9 місяців 2012 року рентабельність операційної діяльності великих та середніх підприємств складала 4,5 процента. У промисловості її рівень був 3,5 %, у будівництві — 0,6%, сільському господарстві, мисливстві, лісовому господарстві — 1,3%, транспорті та зв'язку — 3,6%.

Необоротні активи корпоративного сектора станом на 31 грудня 2011 року склали 2 трлн 050 млрд грн., оборотні — 2 трлн 584 млрд грн.

Власний капітал сектора за вказаний період склав 1 трлн 586 млрд грн.

Серед першочергових поточних проблем сектора є зменшення збитків. За підсумками 2012 року, підприємства в Україні отримали 85 млрд грн. збитків. У металургії через застарілі технології плавки металу, негативну динаміку світових цін і падіння обсягів виробництва збитково працювали майже усі підприємства. Обсяг збитків у галузі за рік зріс у 3,3 раза і досяг 15 млрд грн. У паливно-енергетичному комплексі збитки досягли 13 млрд грн., в хімічній промисловості — 7 млрд грн.

У цілому по корпоративному сектору у 2011 році збитково працювали 36% усіх суб'єктів господарювання. У промисловості таких було 40,08%, у будівництві — 41,8%, на транспорті і зв'язку — 41,5%. Загальна сума збитків у секторі за 2011 рік складала 99 млрд 347 млн грн.

Ключову роль у фінансовій системі України відіграють фінанси домашніх господарств. Станом на 2012 рік в Україні нараховувалося 16 млн 984,1 тис. домогосподарств [11].

Домогосподарства в Україні мають свої бюджети. Бюджет домогосподарства складається з доходів, а також витрат.

Грошові доходи домогосподарств складаються із суми грошових надходжень та натуральних надходжень у грошовій формі.

Загальні доходи домогосподарств складаються із грошових доходів, а також вартості спожитої продукції із особистого підсобного господарства, а також суми пільг, субсидій, вартості подарованої продукції. За 2012 рік доходи населення України склали 1 трлн 407 млрд 197 млн грн. З них зарплата — 593 млрд 213 млн грн., прибуток та змішаний дохід — 212 млрд 420 млн грн., соціальні доходи та інші грошові, поточні трансфери — 526 млрд 944 млн грн., доходи від власності — 74 млрд 620 млн грн.

Сукупні ресурси домогосподарства включають загальні доходи, а також суми використаних заощаджень, приросту коштів та боргів, кредитів.

Сукупні витрати домогосподарства складаються із суми споживчих витрат та сукупних неспоживчих витрат.

Крім цих показників, важливим є показник прожиткового мінімуму як вартості величини, достатньої для забезпечення нормального функціонування організму людини та інших потреб.

У структурі витрат домогосподарств головну роль, до 90 процентів загального обсягу, відіграють кінцеві споживчі витрати. Кінцеві споживчі витрати домашніх господарств України у 2012 році склали 986 млрд 540 млн грн. З них 38,9% склали витрати на продовольство та безалкогольні напої, 12,3% — витрати на транспорт, 12,2% — на житло, воду, електроенергію, газ та інші види палива, 7,7% — на алкогольні напої та тютюнові вироби, 6,6% — на одяг та взуття, 4,7% — на охорону здоров'я, 4,1% — на покупку предметів домашнього вжитку, побутової техніки та утримання житла, 3,9% — на відпочинок та культуру, 2,4% — на зв'язок, 2,4% — на ресторани і готелі, 1,4% — на освіту.

Важливим показником рівня життя людей є показник фінансового багатства населення. Фінансове багат-

ство населення є показником, що уособлює результат розвитку заощаджувального процесу і свідчить про фінансовий стан сім'ї. Основні елементи фінансового багатства сім'ї — це заощадження та депозити в банках у гривні та іншій валюті, включаючи і ті, що на пластиківих картках, готівкові гроші, вкладення у цінні папери, запаси коштів у валюті, резерв страхових внесків.

Громадяни України володіють незначним фінансовим багатством на відміну від розвинутих країн. Зміцнення фінансів домашніх господарств неможливе без оновлення і модернізації країни та її економіки і має стати пріоритетним завданням в Україні.

ВИСНОВКИ

Перехід світової економіки до нового циклу розвитку, становлення нового технологічного укладу, глобальна економічна криза посилюють зовнішні ризики та обумовлюють потреби докорінної модернізації України, оновлення організації її фінансів. Ключовим для країни в цих умовах є забезпечення стійкого функціонування публічних фінансів, значне підвищення ефективності корпоративних фінансів, нарощування фінансового багатства населення.

Література:

1. Чарльз Дж. Вулфел. Енциклопедія банківського дела и финансов. — Перевод с английского. — Корпорация "Федоров", 2000. — 1584 с.
2. Финансово-кредитный энциклопедический словарь / колл. авторов; Под общ. ред. А.Г. Грязновой. — М.: Финансы и статистика, 2002. — 1168 с.
3. Юхименко П.І., Федоров В.М., Лазебник А.А. та інші. Теорія фінансів: підручник / за ред. проф. В.М. Федосова, С.І. Юрія. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 576 с.
4. Вовченко Н.Г., Кочмола К.В. Финансовые системы зарубежных государств. — Издательство: Мيني Тайп, 2010. — 592 с.
5. Кашин В.А. Мировой финансовый кризис: причины и следствия // Финансы. — 2009. — №1. — С. 14—20.
6. Аганбегян А. Г. Об особенностях современного мирового финансового кризиса и его последствиях для России // Деньги и кредит. — 2008. — №12. — С. 3—10.
7. ООН: Мир переживает кризис эволюции. 22.01.2013 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.pravda.ru/world/restofworld/22_01_2013/114271_oon_o/
8. Кондратьев Н.Д. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения. Избранные труды / Ред. Яковец Ю., Абалкин А. — М.: Экономика, 2002. — 768 с.
9. Про схвалення Концепції розвитку системи управління державними фінансами. Кабінет Міністрів України: Розпор. концепція від 03.09.2012 № 633-р. [Електронний ресурс]. — Режим доступа: http://zaron4.Rada.gov.ua/lows/show/633_2012_p
10. Державна служба статистики України. Кількість суб'єктів ЄДРПОУ за організаційно-правовими формами господарювання (на 1 березня 2013 року) [Електронний ресурс]. — Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
11. Державна служба статистики України. Кількість суб'єктів ЄДРПОУ за правовим статусом (на 1 березня 2013 року) [Електронний ресурс]. — Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
12. Державна служба статистики України. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2012 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України) // Статистичний збірник. — Київ, 2012. — табл.І.1 [Електронний ресурс]. — Режим доступа: http://www.sumy.ukrstat.gov.ua/date/220612_sb_2012.pdf

Стаття надійшла до редакції 23.04.2013 р.